

Profesor dr. sc. Irvin Lukežić u povodu **Tjedna glagoljice u Rijeci - Benja 2.0**

Benjina tiskara značajan je pothvat i u europskim razmjerima

Kožičić je specifičan po tome što je bio i latinist i glagoljaš. Najveći trag ostavio je glagoljskom tiskarom u **Rijeci**, gdje je u sedam mjeseci, 1530. i 1531. godine, otisnuto čak šest knjiga

Jakov KRŠOVNIK

RIJEKA » Šimun Kožičić Benja hrvatski je pisac, tiskar i svećenik. Službu modruškog biskupa obnašao je od 1509. do 1536. godine, no nakon pada Modruša u osmanske ruke, odlazi prvo u Vinodol, a zatim 1529. godine i u Rijeku gdje osniva glagoljsku tiskaru. Ovoga tjedna riječka kultura sjeća se toga važnoga dijela svoje povijesti te je u sklopu manifestacije »Benja 2.0 – Tjedan glagoljice u Rijeci« postavljena izložba o Benjinoj glagoljskoj tiskari na postamentima na Korzu, a građani su u Palači šećera mogli vidjeti kako je izgledao tisak knjiga u 16. stoljeću na replici tiskarske preše. Predviđena su bila i prigodna predavanja u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci, koja su odgođena zbog epidemioloških mjera, no bit će održana čim nadležni dopuste.

Jedinstvena zona glagoljaštva

Kako bismo detaljnije objasnili značaj Benjine glagoljske tiskare, razgovarali smo s kroničarom riječke povijesti, dr. sc. Irvinom Lukežićem, redovitim profesorom na Odsjeku za kroatistiku riječkog Filozofskog fakulteta.

- Prvo treba reći da je Kožičić specifičan po tome što je bio i latinist i glagoljaš. Podrijetlom je iz Zadra, iz vrlo ugledne patricijske obitelji, te je odrastao u visoko obrazovanom kulturnom ambijentu. Bio je i vrstan govornik te je dva puta držao vrlo značajne govore u Rimu, zauzimajući se za pomoć Hrvatskoj u borbi s Osmanlijama, kaže Lukežić. No, svakako je najveći trag ostavio svojom glagoljskom tiskarom u **Rijeci** gdje je u sedam mjeseci, 1530. i 1531. godine, otisnuto čak šest knjiga – »Misal hruacki«, »Psaltir«, »Oficij rimski. Oficij blaženije Devi Marije«, »Knjižice krsta«, »Knjižice od žitija rimskih arhijereov i cesarov« te »Od bitija redovničkoga knjižice«.

- Kožičić se sklonio u **Rijeku** jer je ona u to vrijeme bila u relativno mirnoj situaciji od susjednoga

Osnivanje glagoljske tiskare u to vrijeme bio je hrabar čin - Irvin Lukežić

hrvatskoga zaleda, a predvjeti za glagoljsku tiskaru su bili prisutni jer je postojala vrlo jaka lokalna glagoljaška tradicija – glagoljalo se u stolnoj crkvi, baš kao i u cijelom Primorju i Istri – to je bila jedinstvena zona glagoljaštva. Matične knjige su se jedno vrijeme također pisale na glagoljici, a i poznato je koliko glagoljskih natpisa imamo očuvanih u Primorju. Nažalost, u **Rijeci** nešto manje, jer su uništeni zbog povijesnih okolnosti, kaže Lukežić i dodaje da je osnivanje glagoljske tiskare u to vrijeme bio hrabar čin.

Jezik otisnutih knjiga

- U cijeloj Europi je 1530. godina bila burna, kao i čitavo 16. stoljeće, a osnivanjem tiskare čuvala se ćirilometodska tradicija koja je neizostavni dio hrvatskoga identiteta.

ŠEST KNJIGA

»Misal hruacki«, »Psaltir«, »Oficij rimski. Oficij blaženije Devi Marije«, »Knjižice krsta«, »Knjižice od žitija rimskih arhijereov i cesarov« te »Od bitija redovničkoga knjižice«

To je značajan pothvat i u europskim razmjerima, jer su tiskare bile rijetke. Najveće je europsko tiskarsko središte tada bilo u Veneciji, a riječka je glagoljska tiskara treća na našem području nakon Senjske i Kosinjske. Riječka je povijest toga trenutka zapravo vrlo specifična jer u isto vrijeme u grad stižu i hrvatske protestantske knjige iz Uracha, u današnjoj Njemačkoj, kaže Lukežić. Benja tiskom prenosi katolički nauk, no njegove knjige su i velik kulturni događaj, jer znamo koliko su bile rijetke u 16. stoljeću. Glagoljaštvo je neraskidivo povezano i s umjetnošću jer u to vrijeme imamo i kazalište na narodnom jeziku, izvode se predstave vjerskog sadržaja poput hrvatskoga crkvenoga prikazanja - »Muke Isusa Krista« (takozvana Riječka Muka), opisuje naš sugovornik i dodaje da nažalost ne znamo puno detalja o samom Kožičiću jer nema arhivskih dokaza.

- No, znamo da je angažirao dva tiskara iz Brescie i da je morao napraviti nova slova, koja su se trebala izliti prema potrebnim modelima. To je sigurno bilo skupo i nemamo jasniju potvrdu tko ga je financirao. No, svakako je morao uživati potporu tadašnjega riječkoga kapetana Nikole Jurišića Senjanina, pobjednika kod Kisega, u vrijeme kojega je

bio proglašen i Riječki statut 1530. godine. Ne znamo zašto je tiskara prestala s radom, ali je posebno zanimljiv jezik knjiga otisnutih u njegovoj tiskari. Možemo reći da se radi o jednoj vrsti standardnog jezika, koji je proizašao iz srednjovjekovnog čakavskog, s elementima staroslavenskoga, kaže Lukežić.

Kultura u Rijeci

Zanimljivo je da je kasnijih godina bilo pokušaja da se ta tiskara ponovo aktivira i dopremi iz Graza, u 17. stoljeću, za vrijeme biskupa Agatića, a i franjevac Franjo Glavinić je želio poduzeti korake u tom smjeru. No, nažalost, tiskara nije ponovo pokrenuta. Međutim, Lukežić podsjeća da se sve do kraja 19. stoljeća glagoljalo u riječkoj stolnoj crkvi.

- Hrvati žive na prostoru koji je bio otvoren i prema istoku i zapadu te su se ideje i različiti utjecaji isprepletali, stvarajući osebniju kulturu s više lica. Glagoljica je jedno od tih lica te je dobro da se i ovakvim manifestacijama, poput »Benja 2.0«, ali i naravno stalnom izložbom glagoljice u Sveučilišnoj knjižnici, podsjeća na bogatstvo naše kulture, kojeg možda nekad nismo ni svjesni, smatra Lukežić. Pri kraju razgovora dotakli smo se kulture u **Rijeci** danas – u kakvom je stanju i može li bolje.

- Riječka je kultura u sadašnjem trenutku prije svega vrlo velik izazov. Svi znamo da grad ima izuzetno zanimljivu povijest, s mnogo kulturnih dodira. Mislim da, prije svega, danas trebamo istraživati povijest obitelji i pojedinaca, jer nam one mnogo otkrivaju. Znamo da je velik problem bilo 20. stoljeće koje je napravilo velike jazove i da su kraj Prvog i Drugog svjetskog rata posebno osjetljivi. Postoji neistraženi problem Riječana koji su napustili grad, a što je ostalo na razini obiteljskih predaja. Trebalo bi se time znanstveno pozabaviti, jer imamo puno svjedočanstava, kako književnih, tako i osobnih. To su sve ljudske sudbine, kojih se valja dotaknuti i osvjetliti ih. Vraćajući se na kulturu danas, mislim da Riječka ima perspektivu i da će se dobre stvari početi događati. Nismo mogli ni sanjati da će stara šećerana postati središte riječke kulture, a ipak jest, i to je fantastično. Međutim u Rijeci nedostaje jedan akademski život, premalo se osjeća intelektualna živost, svi kao da smo postali pomalo pasivni. Nije to znak da treba lamentirati i dramtizirati, ali kako se pokreću neke dobre stvari, tako bismo se i mi trebali pokrenuti. Bit će nam onako kako sami sebi napravimo, zaključuje Lukežić.